

MARCEL PROUST

Az eltűnt madeleine nyomában

III. KÖTETLEN

*Himbálózó nagyanyám árnyékában.**Egy csésze bölcsesség. A hársfatea**szelleme. És még mindaz, ami.**Nem semmi.*

...kicsit később volt, mint jóval korábban, ismét Memoire-né velencei falitükrébe néztem, de a tükör alig fél rögvest alatt kis ezüst tálcává változott, és én megláttam benne a nagy semmit. Hogy van-e valami összefüggés a fenti dolgok, Memoire-né, Velence, a falitükör, a kis ezüst tálca, a nagy semmi és köztem, az maradjon az én titkom. Ha netán mégis kiderülne, hogy tényleg semmi vagyok, az a vigasz legalább megmarad számomra, hogy nincs hozzám fogható.

Hogy végképp a dolgok végére járjak, mindjárt az elején azzal kezdem, hogy feltámadt a szél, ami a nép unalmassá koptatott bölcsessége szerint időváltozást jelent, s ami azt illeti, a népnek ezúttal is igaza volt, ugyanis a délelőtt után Dél lett; a szél a fák levelei között zörgött, s újra meg újra feltámadó hisztériás rohamaiban megbúvó kóbor szellemek földre rázták a hársfavirágzirmokat azokkal a vékonyka, halványsárga levélkével együtt, melyek ugyanannyira hozzájuk tartoztak, mint nagyanyámhoz az ízületi fájdalmak; ezek a fájdalmak ugyanolyan, de mégis más időjósnek bizonyultak, csak nem népi-kollektíve, hanem nagyanyám-individualice, tudniillik az ízületi fájdalmak előre jelezték számára, hogy eljöttek azok az idők, amikor fájnak az ízületek, ami egyet jelentett azzal, hogy elmúltak azok az idők, amikor még nem fájtak; nagyanyámnak tehát fájt mindene, de nem gondolt azokra az időkre, amikor még nem fájt semmije, mert arra gondolni még fájdalmasabb lett volna, s ő sosem volt nagyravágyó; ilyenkor forró fürdőket vett és közben meleg hársfateákat ivott, amelyek ugyanúgy hozzá tartoztak, mint az ízületi fájdalmak, mégpedig olyannyira, hogy egy idő után már egyáltalán nem lehetett eldönteni, hogy e meleg italok tartoznak-e inkább hozzá, vagy nagyanyám tartozik azokhoz, azaz mi volt előbb, nagyanyám avagy a teavíz; de nagyanyám közbönsnek tűnt, mert neki olyan természete volt, hogy az ilyen természetű kérdések nem érdekelték, ő csak ült a bazsalikom, rózsa, cédrus, tömjén és

mirhaillatú fürdővízben, amelynek egyáltalán nem volt levendulaillata és ötödik hársfateáját kortyolgatta, amelynek viszont jellegzetes hársfateaíze volt, s élvezte, ahogy a gyógytea melege átjárja egész bensőjét, miközben az enyhén levendulahiányos fürdővíz lassan átszivárgott ráncos bőrén, mely olyan volt, mint a tatár lovasok szattyáncsizmája, amely viszont pontosan olyan, mint nagyanyám ráncos bőre; lassan engedte magába a forró fürdővizet, hogy az a minden sejtet átjáró meleg hársfateával keveredjék, s e keveredés színtere nem volt más, mint aki lehetett volna, a nagyanyám maga, aki valamikor még bészszínű ruhában járt, rajta gyöngyházfényű kagylógombokkal, állandóan vaníliaillatot árasztott, s akit ezért Madeleine-nek hívtak, vagy egyszerűen csak „édeskémnek” szólítottak, de most ebben a teafürdő keverékben annyira feloldódott, hogy semmi sem maradt utána és maximum találgatni lehetett, hogy ő most egy csésze fürdővíz vagy egy kád tea; akik csak a szemüknek hisznek, azok számára nagyanyám úgy nincs, ahogy van, viszont akik túllátanak saját szemükön, azoknak úgy van, hogy nincs; s míg a kézzelfogható valóság emberei vitákat rendeznek nagyanyám méreteiről – kád avagy csésze –, addig az igazi valóság hívői tudják, hogy egy csészében sosem a kád a lényeg, hanem az, ami benne van és ő aztán alaposan benne volt; s míg a kézzelfogható valóság emberei hol a csészébe, hol a kádba néztek, hogy meglássák saját tükörképüket – mindezt természetesen nagyanyám ürügyén –, addig nagyanyám saját tükörképeként lebegett hol a csészében, hol a kád vizében anélkül, hogy ezekbe előzetesen valaha is belenézett volna, s anélkül, hogy ez őt különösebben érdekelte volna; mert míg a kád-csésze vita élénken zajlott, addig ő egyszerűen csak jól érezte magát, hiszen olyan béke vette körül, amelyet a kedves olvasó sosem érezhet át, mert az leírhatatlan; a következő pillanatban – két rögvést, egy azonnal – tükörképe is eltűnt, s nem maradt utána más, csak a csendesen gőzölgő hársfatea; ettől kezdve nagyanyám olyannyira nem volt, hogy ha valaki azt mondta volna neki „vigyázz magadra”, akkor ő maga látta volna be legelőször, hogy egyáltalán nincs is mire, hiszen nagyanyám feloldódott abban, ami őt körülvette, eggyé vált a teával, amelyben fürdött, eggyé a fürdővízzel, amelyből kortyolgatott, mindezt olyan örömteli állapotban, melyet azok a kiválasztottak érezhetnek, akik már részesültek a kozmikus béke áldásából, ami az ízületes karosszékben siránkozó és hitetlenek számára azt jelentette, hogy nagyanyám a kozmikus hülyeség részévé vált, azaz megbolondult; mert csúfot űz belőlük, azokból, akikhez képest ő egy senki, egy semmi, de legalábbis csak csészényi, úgyhogy boldogsága sem lehet kádnyi, és az, hogy nagyanyám jól érzi magát, az csak látszat, amiből ráadásul semmi sem látszik; némi igazságuk volt is a siránkozóknak, mert nagyanyám valóban nem jól érezte magát, hanem kitűnően, ami abból is kitűnt, hogy a csendesen gőzölgő csészéből időnként jóízű kacagást lehetett hallani enyhe vaníliaillat kíséretében; ilyenkor a hársfatea bugyborékkolt egyet, majd mint szellem a palackból, csészényi nagy-

anyám váratlanul kidugta a fejét, mely apró kagylóforma süteményre emlékeztetett, porcelánfehér aura vette körül vörösbarna teagallérral, majd ilyeneket mondott, „Az ember baja az, hogy mindig a Nincs van, ami meg Van, az nincs, egyébként pedig a Nincs és a Van között nincs különbség, ez van”, és olyat, hogy „Nincs az a sok, ami el ne fogyna és nincs az a kevés, ami elég ne lenne”, amit aztán meg is erősített, mondván „Mentül inkább, antul pláne”, majd miközben egyre jobban feloldódott abban a nagy humbugban, amit időnek hívnak, ismét kiemelte teával átítatott madeleine-arcát és így folytatta „Az emberek kitalálták az Időt és önként bevonultak a börtönébe”, és hogy „Jobb későn, mint soha jobbkor”, meg azt, hogy „Sosem lehet tudni, mit hoz a múlt, de ahhoz előbb még a jövőt is magunk mögött kell hagynunk”, s miközben a kád-césze vita ízületi képviselői torz önszeretetükben saját fájdalmukat dédelgették, a madeleine-arc e fájdalomtulajdonosokhoz szólt, mondván „Aki a Notre-Dame-ot csak oldalról látja, abban a hitben fog meghalni, hogy egyetlen tornya van”, és ezt követően csészényi nagyanyám tovább árasztotta kádnyi bölcsességét „Van, akinek Velasquez tetszik, van, akinek Van Gogh, a légy meg milyen jól elvan mindkettőn”, „Az ember azért boldogtalan, mert nem tudja, hogy boldog, de ha megtudja, azonnal féltékeny lesz saját magára, ugyanis képes volt jól érezni magát anélkül, hogy tudott volna róla”, és ehhez hasonló bölcsességeket, amelyekből kiderült, hogy ő is olvasta Parcel Mroustot, csak az nem derült ki, hogy ki is az, mert a következő elmúlt pillanatban – két máris, fél azonnal – nagyanyám elmerült a teafürdőben, s végleg eltűnt, ezzel átadva helyét annak a kérdésnek, hogy mindeddig hol voltam Én; hát mit gondol a kedves olvasó, ki írta ezeket a sorokat, a Jóisten?, ki gürcölt éjjel-nappal, hogy ezzel a háromezerhatszázhuszonötésfél sorral gazdagabbá tegye a világirodalmat, igen, kérem, Én voltam az, és miközben írtam, csészényi nagyanyám volt az, aki bizsergette a torkomat, ő volt az, aki átjárt melegséggel nyelvcsóttól szócsóig, ő volt az, aki nyelvem és szájpaddásom közé szorítva láthatatlan idegpályákon át tudatomig szivárgott, hogy onnét kiűzze szorongásomat; igen, én voltam...